

Virdimura: egy orvosnő 650 évvel ezelőtt elnyert királyi engedélye

Kéri Katalin dr.

Soproni Egyetem, Benedek Elek Pedagógiai Kar, Sopron

Hamarosan 650 éve lesz annak, hogy egy cataniai zsidó asszony, *Virdimura*, 1376. november 7-én – *III. Frigyes király* udvari orvosainak jóváhagyásával – nőként először a történelemben, királyi engedélyt kapott ahhoz, hogy Szicília egész szigetén gyakorolja az orvosi hivatást. Ez a tanulmány tágabb orvostörténeti kontextusba helyezve azt mutatja be, ki is volt, milyen világban élt ez a 14. századi szicíliai nő, és azt, hogy miként örzi nevét, emléket napjainkban az orvostudomány.

Nők a középkori orvoslás történetében

Az orvostörténeti kutatásokban a régi korok nőorvosairól szóló vizsgálatok az utóbbi évtizedekben az egyik legdinamikusabban fejlődő ággá váltak. A múltból ránk maradt források rávilágítanak, hogy bár a nők jelenléte a medicina történetében folyamatos volt, az egyetemi szintű, sok évszázadon át, a 19. század végéig szinte csakis a férfiak számára elérhető orvostudomány gyakran „láthatatlanná” tette őket. Ma már az orvoslás történetéről szóló könyvek között magyar és idegen nyelven is jócskán akadnak olyanok, amelyek a női gyógyítók munkájának, életútjának állítanak emléket. A női orvosokkal kapcsolatos kutatások egyik első helyszíne Franciaország volt, ahol a 19–20. század fordulóján – több más ok mellett – a francia gyarmatokon élő, jelentős számú muszlim női népesség miatt is fontos kérdéssé vált, hogy doktor-nőket is képezzenek az egyetemeken. A történeti áttekintések fontos alátámasztást adtak az ezzel kapcsolatos érveléshez. *Baudouin* „Les femmes médecins, étude de psychologie sociale internationale” (Orvosnők: nemzetközi szociálpszichológiai tanulmány) című könyve volt az egyik olyan, a témában elsőként született mű, amely az ókortól kezdve tartalmazta a történelemben élt orvosnők adatait [1]. Ugyancsak úttörő jelentőségű volt a lengyel származású, de az orvosi egyetemet Párizsban elvégző orvosnő, *Mélanie Lipinska* történetkutatói munkássága: ő 1900-ban jelentette meg a később Európa-szerte gyakran idézett, csaknem 600 oldalas, monumentális munkáját az orvosnők történetéről, amely tulajdonképpen a doktori értekezése könyvként kiadott változata volt [2]. Ezt használta fő forrásként a magyar szerzők közül *Steinberger Sarolta*, az itthon elsőként

orvosi diplomát szerzett doktornő 1902-ben, amikor az *Orvosi Hetilap* tudományos mellékletében három részben publikált cikket az orvosnők történetéről [3].

Újabban az amerikai *Monica Green* kifejezetten a középkori nők és az orvoslás kapcsolatát kutatja. Művei a salernói orvosi képzéshez kötődően mérföldkönek számítanak [4, 5], és 2010-ben egy igen átfogó bibliográfiát is közzétett a középkori női orvosokkal foglalkozó művekről [6].

Az orvostörténet kutatói több esetben foglalkoztak egy-egy szűkebb régió vagy valamely népességrézsz múltban végzett gyógyító tevékenységével. *Castiglioni* eredetileg olaszul írott, 1941-ben angolul is kiadott művében, a „The history of medicine” (Az orvostudomány története) című, monumentális kötetében például részletesen tárgyalta a zsidó orvosok szerepét a középkori Itáliában, érintve a női gyógyítók munkáját is [7]. Újabban *Shatzmiller* „Jews, medicine, and medieval society” (Zsidók, orvoslás és a középkori társadalom) című könyve készült arról a témáról, hogy miként vált az orvoslás a középkori zsidóság egyik legfontosabb társadalmi kitörési pontjává, és a könyv külön kitért a női orvosok jogi státuszára, említve *Virdimura* esetét is [8]. Az olasz *Raffaele Calvanico* pedig az egyik legfontosabb olyan szerző, aki a szicíliai orvostörténetet és az ottani zsidó orvoslás múltját kutatta, jelentős forrásfeltáró munkát végezve. Az ő munkáiban bukkant fel először részletesen *Virdimura* életútja is [9]. *Henri Bresc* világhírű francia történész, aki a középkori Szicília zsidóságának a szakértője, műveiben, például a „Livre et société en Sicile” (Könyv és társadalom Sziciliában) című művében *Virdimura* működését a korszak gazdasági és társadalmi viszonyaival összefüggésben mutatta be, részletesen rávilágítva arra, hogy miként terjedtek a kéziratok és a könyvek a középkori Sziciliában. Az orvosi tudás (legyen az zsidó, arab vagy latin nyelvű) átadása ugyanis szoros összefüggött a könyvkultúrával [10].

Magyarországon is találhatunk régi korok gyógyítással foglalkozó nőiről bemutatásokat közlő munkákat. A két világháború közti időszakból *Magyary-Kossa Gyula* „Magyar orvosi emlékek” című monumentális, később újra kiadott munkája a magyarországi bábák és korai gyógyító asszonyok történetének máig legfontosabb for-

rásgyűjteménye [11]. A mű 1931. évi, 3. kötete tartalmazza az 1000 és 1700 közti forrásokból összeállított adattárat [12]. Több olyan, erdélyi vagy magyarországi néprajzi kutatás is említhető, amely régi magyar női gyógyítókról, a tradicionális női gyógyítási formákról is közöl adatokat [13]. *Magyar László András* egyes műveiben is szerepel régi korok orvosnőinek a bemutatása [14, 15].

Miként a fentebb bemutatott tudománytörténeti munkák alátámasztják, az orvoslás történetében a késő ókori, kora középkori évszázadoktól kezdve több olyan nő is élt, aki gyógyítással foglalkozott. A 13. századig a forrásokban azonban viszonylag ritkák az „orvosnőkre” vagy „gyógyító nőkre” tett utalások. Ennek legfőbb oka az lehet, hogy míg a férfiakat az iratokban a szakmájuk megnevezésével említették, az orvoslással foglalkozó nők gyakran a „nő” vagy a „bába” szó mögött „rejtőztek”. A 13. századtól kezdve ráadásul ezek az utalások tovább ritkultak az orvoslás fokozatos professzionalizálódása, az egyetemeken kibontakozó orvostudomány miatt. Ezt jól szemlélteti *Trotula di Ruggiero* alakja és tevékenysége, aki a 12. században a salernói orvosi iskola szaktekintélye volt. Ez a női alak a kiemelkedő jelentőségét a „Trotulae curandarum aegritudinum muliebrum, ante, in, et post partum libellus” (Trotula – kis könyv a nők betegségeinek gyógyításáról, a szülés előtt, alatt és után) című műnek köszönheti, amelyet népszerű néven csak „Trotulá”-nak hívnak [16, 17]. Ez a nőgyógyászati és szülészeti értekezés évszázadokon át, még a középkor után is alapvető munkaként szolgált az orvosok számára. Szövegei a reneszánsz idején egész Nyugat-Európában elterjedtek, ami mutatja a női testtel foglalkozó mű elismertségét. Mindazonáltal sokáig úgy hitték, hogy a szerzője férfi volt. Salernóban más, kiemelkedő nők is tevékenykedtek, amire például *Magyar László* is utalt egy korábbi, az *Orvosi Hetilap* hasábjain megjelent cikkében: „A salernói iskola egyik kiemelkedő alakja, Rebecca Guarna, a »Lázfajta«, »A vizelet«, és az »Embrió« című tanulmányok szerzője állítólag zsidó volt, de rajta kívül több zsidó orvosnőt tart számon a hagyomány: többek közt Francesca Romana-t, Federica-t, vagy Arabellát” [18].

További források is azt támasztják alá, hogy az ebben a tanulmányban bemutatott *Viridimura* messze nem az egyetlen elismert orvosnő volt a középkorban, bár ismereteink szerint ő kapott először ilyen széles körű, királyi engedélyt a gyógyításhoz. A 14. századi Szicíliában, Szardínián, Franciaországban és Spanyolországban a kortársai között több zsidó nőt is említenek a források: *Bella di Pasquale*, avagy *Bella di Palermo* szintén Szicíliában, „seborvosként” (chirurga) tevékenykedett. *Na Bella* szardíniai zsidó orvosnő volt, aki ugyancsak hivatalos engedéllyel gyógyított. *Sara de Sancto Aegidio* (más néven *Saint-Gilles-i Sarah*) – akinek *Viridimura*-hoz hasonlóan az apja és a férje is orvos volt – a 14. századi Marseille-ben élő orvosnő volt, aki 1326-ban hivatalos szerződést kötött tanítványok 7 hónapon át tartó orvosi

képzésére, ami akkoriban ritkaságszámba ment [19]. A szintén francia *Manosque-i Mayrona* ugyancsak a 14. században élt, és a feljegyzések szerint sebészeti beavatkozásokat is végzett [20]. *Floreta d’Ays* Arles-ban praktizált, egy 1374-es keletkezésű forrás szerint az ottani városi tanács fizetett neki a betegek ellátásáért. Később, 1403-ban azonban perbe fogták egy keresztény nő szülés közben bekövetkezett haláláért, a bírói ítéletről nem maradt fenn adat [21]. Figyelmet érdemel még az orvosnők, tágabban a középkori zsidó orvoslás szempontjából a dél-franciaországi Manosque városa, ahol figyelemre méltóan sok eredeti forrás maradt ránk. 1319-ből származik például egy ottani dokumentum, amelyben egy *Gantilla* nevű orvosnőt említenek, akit perbe fogtak [22]. *Siraisi* „Medieval & early renaissance medicine: an introduction to knowledge and practice” (Középkori és kora reneszánsz orvoslás: bevezetés a tudományba és a gyakorlatba) című könyvének adatai szerint „Nápolyban 1273 és 1410 között 24 olyan nő neve ismert, akit sebészként írtak le, Frankfurtban pedig 1387 és 1497 között 15 gyógyító nőre találtak utalást, akiknek többsége zsidó volt, és egyiküket sem bábaként említették. Néhány esetben a nők tanult orvosi szakírókként tűntek fel, akik latinul írtak, merítve abból a görög–muszlim forrásanyagból, amely a korszak minden írástudó orvosa számára közös alap volt” [23].

Mindazonáltal az orvostudomány szakmásozása, különösen az egyetemi városokban, fokozatosan kirekesztette a nőket a hivatás gyakorlásából. Először az egyetemi oktatásból tiltották ki őket, majd kizárták őket a jogilag szabályozott gyógyító munkából is. Közismert példa a párizsi orvosi kar esete 1322-ben, amely *Jacoba Félicie* sikereit látva – aki orvosnő volt, de nem rendelkezett párizsi licenciával – pert indított ellene tevékenysége korlátozása érdekében [24].

Viridimura szülőföldje: a középkori szicíliai orvoslás gyökerei

Szicília, ahol a 14. században *Viridimura* élt és gyógyított, sajátos földrajzi helyzeténél fogva minden korban, így a középkori történelemben is különleges helyet foglalt el. Már az ókortól kezdve különböző népek, változatos kultúrák, eltérő vallások képviselői fordultak meg és éltek együtt a szigeten, egyesítve a Földközi-tenger teljes medencéjének különféle, például nyelvi és tudományos hatásait. A tudományok, különösen az orvoslás és a gyógyszerstan fejlődését is nagyban befolyásolta az a tény, hogy Szicília a különböző helyszínekről oda érkező emberek gyűjtőhelye lett. Az orvostudomány szempontjából kiemelkedő jelentőségű volt az antik hagyományok megőrzése. A sziget keleti része sokáig görög nyelvű maradt, és szoros kapcsolatot ápolt Bizánccal [25], míg a középkori Nyugat-Európa nagy része elvesztette a közvetlen kapcsolatot az eredeti görög orvosi szövegekkel, Szicíliában ezeket folyamatosan másolták és tanulmányozták, például Galénosz és Hippokratész műveit.

A fejlett bizánci sebészi eljárások (például szürkehályogműtétek, sebek összevarrása esetében) éppúgy hatást gyakoroltak, mint a pulzuszámolás és vizeletvizsgálaton alapuló diagnosztikai eljárások.

A szicíliai orvostudomány fejlődésére jelentős hatást gyakorolt továbbá a dél-itáliai Salerno közelsége. A görög, arab, zsidó műveket és tapasztalatokat is felhasználó, az orvosképzése miatt kiemelkedő jelentőségű salernói orvosi iskola (*schola medica salernitana*), ahol a fentebb már említett Trotula is tevékenykedett, a 12–13. században élte virágkorát, és a kontinens „egyik első és elismerten híres tanulmányi központja volt, amely egészen 1812-ig folyamatosan működött” [26], és bár igazi egyetemi rangra sosem emelték, számos európai egyetem orvosképzésének a megszervezéséhez adott alapot és mintát. A salernói iskolának a *Higieia* című könyvében több oldalt is szentelő *Benedek István* számos, a dél-itáliai városhoz kapcsolódó orvos és fordító, könyvszerző nevét emelte ki, utalva a középkori orvoslásra tett kiemelkedő hatásukra is [27].

Mindezek mellett Szicília esetében ki kell emelni a szaracén (arab) hatásokat: a sziget a 9–11. században volt muszlim uralom alatt, ami mély nyomokat hagyott a tudományokban, mások mellett az orvoslás területén is. A gyógyszer-tan egyértelműen az araboknak köszönhetően fejlődött, ők vitték be a szigetre a bonyolult, növényi alapú orvosságok készítésének tudományát. Olyan összetevőket használtak (például kámfort, szennalevelet, pézsmát), amelyeket Európa északi része alig ismert. Hatott továbbá a szicíliai orvosokra az arab kórházkultúra is, főként a perzsa eredetű „bimarisztán” (kórház) koncepciója, ahol a betegeket elkülönítették a betegség típusa szerint, és ingyenes ellátást is kaptak. Ez kétségtelenül közvetlen hatással volt Virdimura humanitárius tevékenységeire is. A szicíliai zsidóság köréből kikerült orvosok ismerték *Rházesz* és *Ibn Szína* (*Avicenna*) orvosi munkáit (az utóbbitól például az „Orvostudomány kánonja” címűt), ezek képezték az orvosi tananyagok gerincét. A sziget orvosainak tudását tehát rabbik és szaracén mesterek, bizánci görögök és a salernói iskola tudósai is gazdagították [28].

Chiarelli szerint az orvosok és gyógyszerészek működésének az engedélyezésére vonatkozó első európai szabályozások is Szicíliaba vezethetők vissza: 1140-ben a sziget normann királya, *II. Roger* (1095–1154) „előírta, hogy az orvosoknak vizsgát kell tenniük, mielőtt gyakorolhatnak hivatásukat. Később a Hohenstaufen-házi német-római császár és szicíliai király, *II. Friedrich* (*Frigyes Roger*) (1194–1250) a Melfi Alkotmányban még tovább ment: törvénybe iktatta, hogy egy orvos csak akkor gyakorolhatja a gyógyítást, ha előzőleg a salernói iskola mesterei előtt, egy összehívott nyilvános vizsgán megfelelt. Ezen jogszabályok elfogadásával vette kezdetét az európai orvosi gyakorlat rendje, amely hamarosan átterjedt Spanyolországra és Franciaországra is. E szabályozások eredete azonban úgy tűnik, az arabok orvosi gyakorlatában gyökerezik, akik Észak-Afrikán keresztül vitték át

azokat Szicíliaba” [29]. *Sicari* a közelmúltban megjelent könyvében mintegy kétszáz, a 14–15. században élt szicíliai zsidó orvos adatait közölte [30].

Ki volt Virdimura?

A 14. században a szicíliai Cataniában élt orvosnő, *Virdimura* életéről ugyan kevés adat maradt ránk, de annyit biztosan tudni lehet róla, hogy az ottani zsidó közösség tagja volt, és igen elismert orvosnőként tevékenykedett. A neve jelentése: erős, mint Catania falai (*mura*), és olyan zöld (*viridi*), mint a falakat beborító moha; ez egyszerre utal a természet gyógyító erejére (zöld/moha) és cataniai identitására, sziklaszilárd jellemére [31]. A nő feltehetően egyrészt orvos apja, *Uriá*, másrészt pedig férje, a szintén orvosnak tartott, vélhetően ugyancsak a zsidó közösséghez tartozó cataniai *Pasquale de Medico* mellett szerzett medicinális ismereteket. A szicíliai orvoslás Virdimura korában, a 14. században világviszonylatban is azért volt tehát egyedülálló, mert a szigeten három nagy civilizáció orvosi hagyományai találkoztak. Valószínű, hogy az apja, *Uriá* mester tudása ebből a „tudományos olvasztótégelyből” táplálkozott. A szicíliai orvosnő nemcsak latinul, hanem gyakran arabul, görögül és héberül is olvasott. *Virdimura* sikere abban rejlett, hogy míg a keresztény egyetemek (például Párizs) ekkoriban kezdtek elzárkózni a tapasztalati gyógyítástól – az elméleti ismeretek irányába elmozdulva –, ő megőrizte szülőföldje gyakorlatias, multikulturális tudását. *Green* rávilágított arra, hogy az orvosnő sikeres pályafutása ritka volt ugyan, ám jól illeszkedett a mediterrán zsidó közösségek hagyományaihoz [32].

*Virdimura*nak a királyi udvar kijelölt orvosai (*proto-medicus*) előtt vizsgákat kellett tennie a képesítése megszerzéséhez. Abban a korban, amikor a nők orvosi tevékenységét gyakran kuruzslásnak vagy bábáskodásnak bélyegezték, ő tehát királyi licenciat szerzett ahhoz, hogy gyakorolhassa tudományát. Az engedélyhez kapcsolódó mozzanat volt az is, hogy a betegek tanúsították, milyen kiváló munkát végez, az engedélyezési dokumentációban pedig megjegyzésként szerepelt, hogy a vizsgáztatók figyelembe vették a felé irányuló „általános közmegebecsülést” is. Ez nem mást jelentett, mint azt, hogy a tudós orvosok a nő elméleti tudása mellett a sikeres praxisát is figyelembe vették. Az engedélyben gyakran „phisica”-ként hivatkoznak rá. Ez akkoriban a legmagasabb szintű orvosi rangot jelentette (szemben a sebészekkel vagy bábákkal), ami feljogosította őt belgyógyászati kezelésekre is. Az orvosnő királyi engedélye, ez a fontos és érdekes latin nyelvű forrás, a „Licentia practicandi in arte medicinae concessa Virdimurae Judaeae” (*Virdimura* zsidó nőnek kiadott engedély az orvoslás művészetének gyakorlásához) napjainkban a Palermói Állami Levéltárban (Archivio di Stato di Palermo, Cancelleria Regia, Reg. 16, c. 57v.) található. Az oklevél szövege többek között ezt írja:

„Viridimura, Pasquale de Medico felesége, cataniai zsidó nő, élénk járult ... és kérte, hogy engedélyezzük számára az orvosi művészet gyakorlását... Miután [Viridimura] a Királyi Udvar kijelölt orvosai (Protomedicus) előtt megvizsgáltattott, és alkalmasnak találtattott az orvosi hivatás gyakorlására ... engedélyezzük számára, hogy Szicília egész királyságában gyakorolhassa az orvostudományt (ars medicinae)...”

„...különös tekintettel arra, hogy [Viridimura] kijelentette: figyelmét leginkább a szegények, nyomorultak és olyan betegek gyógyítására kívánja fordítani, akik nem tudják megfizetni a hatalmas tiszteletdíjakat...” [33]

Ezzel Viridimura lett az első olyan nő Szicíliában, aki ilyen, hivatalos királyi engedéllyel orvosi gyakorlatot folytathatott. Ezt követően számos helyre utazott a szigeten, és sok embert gyógyított. Az orvosnő különös figyelmet fordított a szegény és fogyatékkal élő betegek kezelésére, akiknek kevesebbet számolt fel szolgáltatásaiért, mint férfi társai. Ez valószínűleg azt is jelentette, hogy női és férfi pácienseket, valamint zsidókat és nem zsidókat egyaránt kezelte [34]. Ez nem csupán női mivolta miatt ment ritkaságszámba, hanem amiatt is, mert az 1348-ban Itáliában kitört nagy pestisjárvány nyomán Európa számos országában zsidóüldözések bontakoztak ki. A zsidó vallási rituálék (gyakori kézmosás, rituális fürdők, a holtak gyors eltemetése) miatt a zsidó közösségekben néha lassabban terjedt a kór. Ez azonban kétélű fegyver volt: a keresztény lakosság ezt látva még inkább gyanakodni kezdett, hogy a zsidók immunisak a járványra, vagy egyenesen azt terjesztették, hogy ők okozzák a bajt. 1348 és 1351 között Európa-szerte zsidók ezreit égették meg vagy mészárolták le, mert megvádolták őket például azzal, hogy mérget öntöttek a kutakba. Szicíliában a zsidó közösség (a *Gindecca*) viszonylag védettebb volt az uralkodói oltalom alatt, mint az észak-itáliai vagy a német vagy francia területeken, de a feszültség ott is tapintható volt. Viridimura 1376-os engedélye így azért is nagyon jelentős, mert azt alig egy generációval a nagy zsidóüldözési hullám után kapta meg. Jóllehet a pápák és királyok gyakran hoztak tiltó rendeleteket a zsidó orvosok ellen, ám amikor kitört a járvány, mégis a zsidó orvosok voltak az elsők, akikhez fordultak. Bár a kánonjog tiltotta, hogy zsidó orvos keresztényt kezeljen, a gyakorlatban (mint Viridimura esetében is) ez mégis mindennapos volt. A korabeli források szerint a kortársak a zsidó orvosokat „szakszerűbbnek” és „megfontoltabbnak” tartották [35]. A hivatalos orvosi testületek tagjai a középkorban gyakran csak a gazdagokkal foglalkoztak. Viridimura és társai azzal szereztek legitimitációt (és védelmet a vádak ellen), hogy azokat is ellátták, akiket mindenki más magára hagyott.

A cataniai orvosnő emlékezete

Viridimura emléke szülőföldjén és nemzetközi szinten ma is él. Cataniában 2020-ban teret neveztek el róla, 2024-ben pedig *Lo Iacono Simona* siracusai író, aki

részletes levéltári kutatásokat végzett, megjelentette az orvosnő életútjáról írt könyvét „Viridimura” címmel [36]. A kötet az utóbbi évek egyik legnépszerűbb olasz történelmi regénye lett, és a kritikák nagy lelkesedéssel fogadták, íróője – aki egyébként bírónőként dolgozik – megkapta érte a rangos Asti d’Appello díjat. A zsűri így jellemezte a művet: „Híd egy távoli múlt és a modern érzelmek és törekvések, valamint a nők méltóságáért folytatott küzdelmek között...” [37]. A kritikusok (például a *La Stampa* és a *Corriere della Sera* című újságok hasábjain) ugyancsak méltatták a művet, kiemelve, hogy Lo Iacono nem csupán egy regényt írt, hanem „visszaadta a hangját” egy elfeledett asszonynak. A könyv megjelenésekor több recenzió is hangsúlyozta, hogy Viridimura története ma is aktuális: a női egyenjogúság és a tudományhoz való azonos hozzáférés korai szimbóluma volt az ő életútja. Az elemzők azt is méltatták *Lo Iacono* regénye kapcsán, hogy az író nemcsak az egyik első, királyi engedéllyel gyógyító orvosnő portréját festette meg, hanem körbejárta a „női cselekvőképesség” kérdését egy olyan korban, amikor Európában a nőket jogi értelemben cselekvőképtelennek tekintették [38]. Viridimura életének a regényben is ábrázolt egyik legerősebb morális üzenete az, hogy a testet nem lehet a lélek nélkül gyógyítani: ez a szemlélet teljesen jellemző volt a középkori, görög–muszlim hagyományokat követő zsidó orvoslásra.

Kiemelten említést érdemel még napjainkban, hogy Viridimuráról neveztek el azt a humanitárius missziót teljesítő orvosoknak, politikusoknak, tanároknak, művészeknek, egyházi személyeknek adományozható nemzet-

1. ábra

A Viridimura Nemzetközi Díjat ábrázoló kép (forrása: <https://en.italiani.it/viridimura-award-to-corinne-devin-from-miss-untied-states-to-the-marines/>)

közi díjat (*1. ábra*), amelyet az Olasz Orvostörténeti Társaság döntése alapján évről évre átadnak egy nőnek. A díjat eddig 38 országban jegyezték be hivatalosan, a díj alapítója és létrehozója *Cristina Tornali* professzornő. A kitüntetés anyagi hátterét az Olasz Orvostörténeti és Orvosi Bioetikai Társaság támogatja. Érdekes adalék, hogy Virdimura vizuális reprezentációja (a díjon vagy a kiadványokon látható arcképe) Tornali professzor édesanyjának, a közelmúltban elhunyt Gemma Rubino divattervezőnek az alkotása [39]. Ignazio Vecchio professzor szavai szerint: „A díjat a kitüntetetteknek a rasszizmus és az antiszemitizmus elleni küzdelemért ítélik oda, valamint annak bizonyítására, hogy a világ békéje hatékonyabban építhető a nők munkája által!” [40]. *Jaskierowicz Arman* szerint „A »Virdimura-díj« a nők előmenetelének szószólója és támogatója, elismerve felbecsülhetetlen hozzájárulásukat a művészetekhez, a kultúrához, a valláshoz, az intézményekhez és természetesen a politikához, és szerepükre a társadalom számára ragyogó példaként kell tekinteni, egy békésebb világ megteremtése érdekében” [41].

Kétségtelen, hogy a rangos nemzetközi díj névadója, a 14. században élt szicíliai orvosnő a humanitárius orvoslás egyik első úttörője volt, és a betegeivel való viselkedésével egyértelműen kiállt a méltóságteljes ellátáshoz való jog mellett, s gondolkodása szerint mindenkinek joga van a gyógyuláshoz. Amikor Virdimura élt, a 14. században azoknak a női gyógyítóknak az aránya, akiknek a nevét megőrizte a történelem, a férfiakkal összevetve igen csekély volt: Franciaországban 1,5%, Angliában pedig 1,2% körüli [42]. Éppen emiatt az ő esete figyelemre méltó. Zsidó nőként a társadalom perifériájáról küzdött fel magát a tudományos elitbe, ami igen nagy teljesítménynek számított a középkori Szicíliában. Virdimura nem csupán orvosnő volt, hanem határátlépő: átlépett a vallások közötti határokon, a férfiak és a nők közötti falakon, a gazdagok és a szegények közötti vonalon, a betegség és az egészség közötti mezsgyén. A doktornőnek az apja átadta a legfőbb titkot: az orvoslás nem mesterséget követel, hanem hivatást. A 650 évvel ezelőtt a gyógyításhoz királyi engedélyt elnyert Virdimura életének kétségtelenül ma is ez az egyik legfontosabb üzenete.

Irodalom

- [1] Baudoin M. Female physicians: a study in international social psychology. [Les femmes médecins, étude de psychologie sociale internationale.] Tome I. Institut International de Bibliographie, Paris, 1901. [French]
- [2] Lipinska M. History of female physicians from antiquity to the present day. [Histoire des femmes médecins depuis l'antiquité jusqu'à nos jours.] Librairie G. Jacques & Co., Paris, 1900. Available from: <https://archive.org/details/histoiredesfemm00lipi-goog/page/n599/mode/2up> [accessed: February 11, 2026]. [French]
- [3] Steinberger S. History of doctresses. [Az orvosnők története I–III.] Orv Hetil. Gynaecologia 1902; 46: 36–41., 1902; 46: 99–105., 1902; 46: 120–127. [Hungarian]
- [4] Green MH. The Trotula: a medieval compendium of women's medicine. University of Pennsylvania Press, Philadelphia, PA, 2001.
- [5] Green MH. Women's healthcare in the medieval West. Texts and contexts. Variorum Collected Studies Series CS680, Aldershot, Ashgate, 2000.
- [6] Green MH. Bibliography on medieval women, gender, and medicine 1980–2009. Available from: https://www.scienca.cat/biblioteca/documents/Green_CumulativeBib_Feb2010.pdf [accessed: February 11, 2026].
- [7] Castiglioni A. The history of medicine. A. A. Knopf, New York, NY, 1941. Available from: <https://archive.org/details/history-of-medicine/page/n7/mode/2up> [accessed: February 11, 2026].
- [8] Shatzmiller J. Jews, medicine, and medieval society. University of California Press, Berkeley and London, 1994.
- [9] Calvanico R. Sources for the history of medicine and surgery for the Kingdom of Naples during the Angevin period (1273–1410). [Fonti per la storia della medicina e della chirurgia per il Regno di Napoli nel periodo angioino (a. 1273–1410).] L'Arte Tipografica, Napoli, 1962. [Italian]
- [10] Bresc H. Book and society in Sicily (1299–1499). [Livre et société en Sicile (1299–1499).] Centro di studi filologici e linguistici siciliani, Palermo, 1971. [French]
- [11] Magyary-Kossa Gy. Hungarian medical sources I–V. Essays on the history of Hungarian medicine. [Magyar orvosi emlékek I–V. Értekezések a magyar orvostörténelem köréből (reprint).] HOGYF Editio, Budapest, 1994–1995. A Magyar Orvosi Könyvtár Társulat Könyvtára. [Hungarian]
- [12] Magyary-Kossa Gy. Hungarian medical sources III. Essays on the history of Hungarian medicine. Collection of documents 1000–1700. [Magyar orvosi emlékek III. Értekezések a magyar orvostörténelem köréből. Adattár 1000–1700.] Magyar Orvosi Könyvtár Társulat, Budapest, 1931. Available from: https://library.hungaricana.hu/hu/view/KlasszikusOrvosiKonyvek_154/?pg=0&layout=s [accessed: February 11, 2026]. [Hungarian]
- [13] Frauhammer K, Pajor K. Memories, texts, stories: female folklore texts. [Emlékek, szövegek, történetek. Női folklór szövegek.] Magyar Néprajzi Társaság, Budapest, 2019. Available from: <https://real.mtak.hu/105470/7/Emlkek%20szovegek%20tortenetek%20v6%20ISBN.pdf> [accessed: February 11, 2026]. [Hungarian]
- [14] Magyar L. History of women physicians. [Az orvosnők története.] Orv Hetil. 1987; 128: 2320–2321. [Hungarian]
- [15] Magyar LA. (transl.) Hildegard von Bingen: Causes and cures. [Magyar LA. (ford.) Hildegard von Bingen: Okok és gyógymódok.] Kairosz, Budapest, 2004. [Hungarian]
- [16] Trotula's booklet on the treatment of women's illnesses before, during, and after childbirth. [Trotulae curandarum aegritudinum muliebrium ante in et post partum libellus.] Legare Street Press, Charleston, SC, 2023. [Latin]
- [17] Green MH. The Trotula. 2001, i. m. pp. 52–58.
- [18] Magyar L. 1987, i. m., p. 2320.
- [19] Shatzmiller J. Jews, medicine, and medieval society. University of California Press, Berkeley, Los Angeles, London, 1994; pp. 24–25.
- [20] Shatzmiller J. 1994, i. m. pp. 20–21.
- [21] Green MH, Lord Smail D. The trial of Floreta d'Ays (1403): Jews, Christians, and obstetrics in later medieval Marseille. J Med Hist. 2008; 34: 185–211.
- [22] Shatzmiller J. Medicine and justice in medieval Provence: the documents of Manosque (1262–1348). [Médecine et justice en Provence médiévale, documents de Manosque (1262–1348).] Université de Provence, Aix-en-Provence, 1989. [French]
- [23] Siraisi GN. Medieval & early renaissance medicine: an introduction to knowledge and practice. University Chicago Press, Chicago/London, 1990; p. 27. Available from: <https://www.nlm.nih.gov/themes/images/gallery/library/books/Communi>

- ty%20Medicine/MEDIEVAL%20&%20EARLY.pdf [accessed: February 11, 2026].
- [24] Green MH. Getting to the source: the case of Jacoba Felicie and the impact of the portable medieval reader on the canon of medieval women's history. *Medieval Feminist Forum (A Journal of Gender and Sexuality)* 2006; 42: 49–62.
- [25] Davis-Secord S. Where three worlds met: Sicily in the early medieval Mediterranean. Cornell University Press, Ithaca, NY, 2017.
- [26] Ferencz S. Functional changes of the European university. [Az európai egyetem funkcióváltozásai. III.] *Magyar Felsőoktatás* 1998; 8(9): 26. [Hungarian]
- [27] Benedek I. Hügieia. The history of European medicine with biographies of eminent physicians. [Hügieia. Az európai orvostudomány története jelesebb doktorok életrajzával.] Gondolat Kiadó, Budapest, 1990; pp. 90–95. [Hungarian]
- [28] Micheau F. The golden age of Arabic medicine. [L'âge d'or de la médecine arabe.] *L'Histoire*, No. 74, 1985. Available from: <https://www.lhistoire.fr/1%C3%A2ge-d-or-de-la-m%C3%A9decine-arabe> [accessed: February 11, 2026]. [French]
- [29] Chiarelli LC. Muslim Sicily and the beginnings of medical licensing in Europe. *J Islamic Med Assoc North Am.* 1999; 31(2). Available from: <https://jima.imana.org/article/view/5551> [accessed: February 11, 2026].
- [30] Sicari G. The kippah of Aesculapius. [La kippà di Esculapio.] Éd. Pungitopo, Gioiosa Marea (Messina), 2013. [Italian]
- [31] Lo Iacono S. *Viridimura*. Ed. Guanda, Milano, 2024. [Italian]
- [32] Green MH. Documenting medieval women's medical practice. In: García-Ballester et al. (eds.) *Practical medicine from Salerno to the black death*. Cambridge University Press, Cambridge, 1994; pp. 322–352.
- [33] Precòpia Lombardo A. *Viridimura*, a Jewish female physician of medieval Sicily. [Viridimura, dottoressa ebrea del Medio Evo siciliano.] In: *La Fardelliana*, III, n. 2–3. maggio-dicembre 1984; pp. 361–364. Available from: https://www.trapaninostra.it/libri/Biblioteca_Fardelliana/La_Fardelliana_1984_n_2-3/La_Fardelliana_1984_n_2-3-19.pdf [accessed: February 11, 2026]. [Italian]
- [34] Vecchio I, Di Mauro S, Tornali C, et al. Jewish medicine and surgery in Sicily before 1492. *Acta Med Mediterr.* 2012; 28: 77–82.
- [35] Shatzmiller J. 1994, i. m.
- [36] Lo Iacono S. 2024, i. m.
- [37] Simona Lo Iacono wins the seventeenth edition of the Premio Asti d'Appello with 'Viridimura'. [Simona Lo Iacono vince la diciassettesima edizione del Premio Asti d'Appello con "Viridimura".] Available from: <https://www.premioastidappello.org/simona-lo-iacono-vince-la-diciassettesima-edizione-del-premio-asti-dappello-con-iridimura/> [accessed: February 11, 2026]. [Italian]
- [38] Simona Lo Iacono wins the Ninfa Camarina Critics' Award with 'Viridimura'. A celebration of culture through archaeology, theatre, and civic memory. [A Simona Lo Iacono il Premio della Critica Ninfa Camarina con "Viridimura". Celebrata la cultura tra archeologia, teatro e memoria civile] Available from: <https://www.vittoriacultura.eu/a-simona-lo-iacono-il-premio-della-critica-ninfa-camarina-con-iridimura-celebata-la-cultura-tra-archeologia-teatro-e-memoria-civile/> [accessed: February 11, 2026]. [Italian]
- [39] Stranges P. Award Viridimura. [Premio Viridimura.] Available from: <https://www.italiani.it/premio-iridimura-a-corinne-devin-da-miss-stati-uniti-ai-marines/> [accessed: February 11, 2026]. [Italian]
- [40] Jaskierowicz Arman M. What the international award „Viridimura” represents. Available from: <https://www.linkedin.com/pulse/what-international-award-iridimura-represents-jaskierowicz-arman> [accessed: February 11, 2026].
- [41] Jaskierowicz Arman M. 2026, i. m.
- [42] Siraisi GN. 1990, i. m.

(Kéri Katalin dr.,
Sopron, Ferenczy J. u. 5., 9400;
e-mail: keri.katalin@uni-sopron.hu)

„*Suum cuique decus posteritas rependit.*”
(Az utókor adja meg kinek-kinek a megfelelő elismerést.)

A cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje és az esetlegesen végrehajtott módosítások feltüntetésre kerülnek. (SID_1)